

**ДИНАМИКА НА РАЗВИТИЕТО НА УСТНАТА РЕЧ ПРИ УЧЕНИЦИТЕ,
УЧАСТВАЩИ В ПРОЕКТ „ДАЛЕЧ ЩЕ СТИГНЕМ, АКО ГО НАПРАВИМ”**

доц. д-р Милена Илиева

Тракийски университет, ДИПКУ, 6000, Стара Загора, България, mimiilieva1144@gmail.com

Абстракт

Настоящият доклад представя диагностично изследване на входящото и изходящо ниво на развитие на усвояването на речта от деца в начална училищна възраст. Учениците са предимно от ромски етнически произход и са целева група на проект „Далеч ще стигнем, ако го направим”, изпълняван от Сдружение Клуб „Отворено общество“- Стара Загора. Изследването няма за цел да бъде представително, но отразява тенденциите в няколко езикови аспекти при реализацията на дейностите, които представляват основа за бъдещи дейности при образователната интеграция на уязвимите общности.

Ключови думи: деца-роми, ученици-роми, устна реч, проект

В настоящия доклад е отделено внимание на онези трудности, които срещат ромските деца при овладяването на българския език. Следователно обект на внимание са онези лексикални и граматически трудности, които са констатирани в устната реч на децата билингви.

В проекта „Далеч ще стигнем ако го направим” усилията на визионерите са насочени към оптимизиране на онези дейности, които пряко повлияват придвижването напред на детето по отношение на посочените параметри, а именно: да се предоставят допълнителни възможности за развитие на езиковите умения и социално-емоционалната грамотност на 8 до 9-годишни деца от уязвими общности, чрез иновативната Програма за учене с радост.

Хипотеза на изследването: чрез създаването на оптимални условия в конкретните училища да се създаде и езикова среда, която да стимулира речта на децата по отношение на:

- Овладяване на звуковия състав на думата;
- Динамика при овладяването на активния и пасивния речник и разширяване на обема им;
- Ниво на свързаната реч;
- Граматически правилна реч;
- Възприемане на текст;
- Възпроизвеждане на текст.

Използваните методи в изследването са следните:

- наблюдение
- дидактически експеримент.

Настоящото изследване бе проведено в 4 училища на територията на общините Стара Загора и Чирпан: ОУ "Георги Бакалов", гр. Стара Загора, ОУ "Георги Райчев", гр. Стара Загора, СУ "Христо Смирненски", гр. Стара Загора и СУ "П. К. Яворов", гр. Чирпан.

Поради епидемиологичната обстановка (пандемията от COVID-19) в страната входящото ниво беше изследвано през две учебни години- 2018/2019 и 2019/2020г.

В таблица № 1 е представен броят на децата, разпределени по възраст и училище в проекта „Далеч ще стигнем, ако го направим.” (Виж Табл.1)

От всички участвали деца в таблицата са представени само тези от тях, които са включени във входящо и изходящо ниво. Това е свързано с коректността на представените резултати, тъй като при деца, които са участвали само в изходящото равнище не може да бъде отчетен реално резултатът в придвижването на детето в овладяването на речта.

Училище	Разпределение по възраст в години				Общо ученици
	8г.	9г.	10г.	11г.	
ОУ "Георги Бакалов", гр. Стара Загора	0	0	12	0	12
ОУ "Георги Райчев", гр. Стара Загора	1	15	0	0	16
СУ "П. К. Яворов", гр. Чирпан	0	14	2	0	16
СУ "Христо Смирненски" гр. Стара Загора	26	3	0	1	30
Общо ученици	27	32	14	1	74

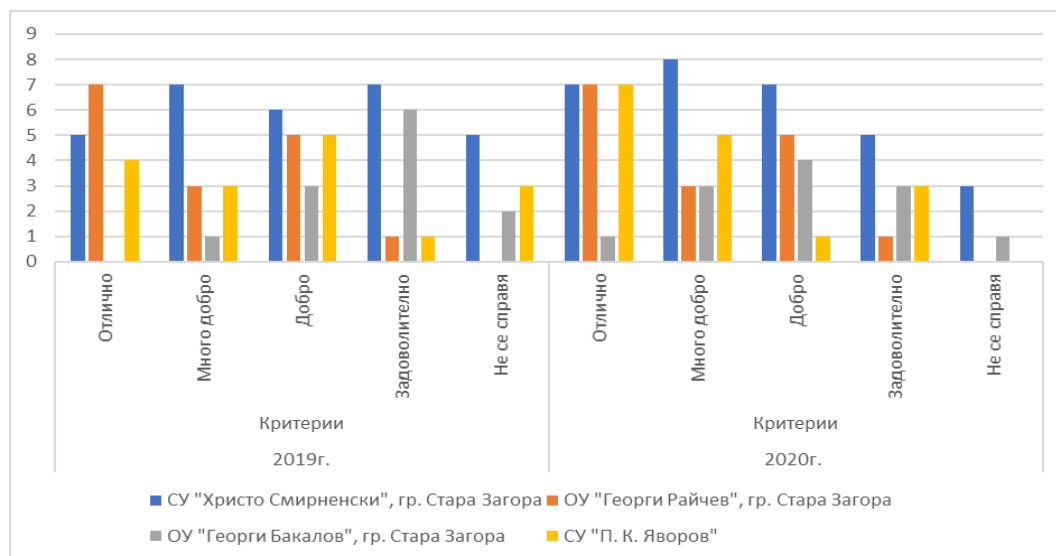
Таблица 1

Участници в проекта- входящо и изходящо ниво, разпределени по възраст

От таблицата ясно се вижда, че общият брой на децата, участвали в диагностичното изследване по проект „Далеч ще стигнем, ако го направим” е 74, от които 27 ученици на възраст 8 години, 32 ученици на възраст 9 години, 14 ученици на възраст 10 години и 1 ученик на възраст 11 години. Разпределението по училища показва, че в училище СУ "Христо Смирненски", гр. Стара Загора бенефициентите са 30, в СУ "П. К. Яворов", гр. Чирпан - 16, в ОУ "Георги Бакалов", гр. Стара Загора - 12 и в ОУ "Георги Райчев", гр. Стара Загора - 16. (Виж Табл. 1)

Резултатите от входното и изходно равнище са ранжирани в следните нива:

- Отлично;
- Много добро;
- Добро;
- Задоволително;
- Не се справя.

Диаграма 1

Овладеяване звуковия състав на думата

Science & Technologies

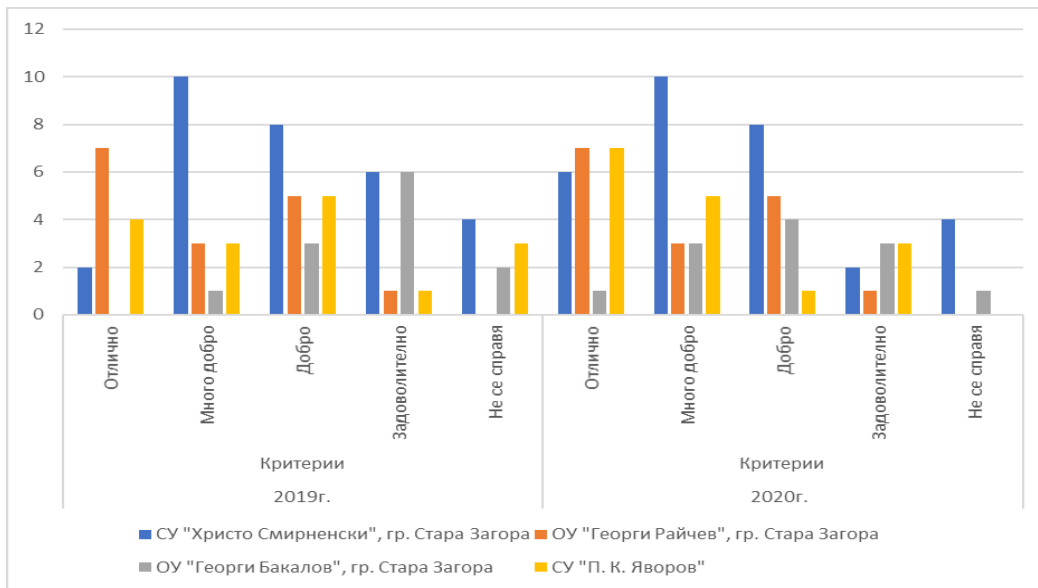
Анализът на резултатите от входното и изходно равнище на учениците по отношение овладяване звуковия състав на думата (момчета и момичета) показва следното (Виж Диаграма 1):

- 16 деца се справят „отлично“, като в края на проекта вече са 22 деца;
- 14 деца са в нивото „много добре“, като при изходящото ниво отчитаме 19 деца;
- 19 деца се справят „добре“ през 2019г., а през 2020г. вече са 17 деца;
- 15 деца са в нивото „задоволително“, но в края на проекта са вече 12 деца;
- От 10 деца, които са попадали в „незадоволително“ овладяване на речта в края на проекта са вече 4 деца.

Очертава се тенденция в придвижване напред в по-високите нива.

Анализът на резултатите от входното и изходно равнище на учениците по отношение динамиката при овладяването на активния и пасивния речник и разширяване на обема им (момчета и момичета) показва следното (Виж Диаграма 2):

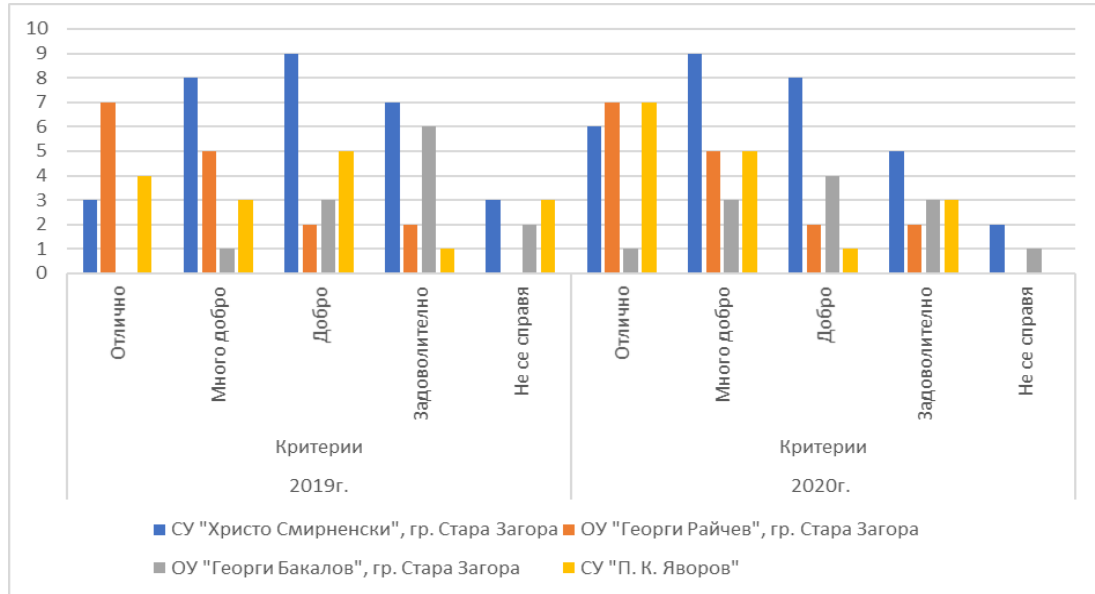
- 13 деца се справят „отлично“, като в края на проекта вече са 21 деца;
 - 17 деца са в нивото „много добре“, като при изходящото ниво отчитаме 21 деца;
 - 21 деца се справят „добре“ през 2019г., а през 2020г. вече са 18 деца;
 - 14 деца са в нивото „задоволително“, но в края на проекта са вече 9 деца;
 - От 9 деца, които са в „незадоволително“ ниво в края на проекта са вече 5 деца.
- Тук се очертава значително придвижване напред в по-високите нива.

Диаграма 2

Динамика при овладяването на активния и пасивния речник и разширяване на обема им

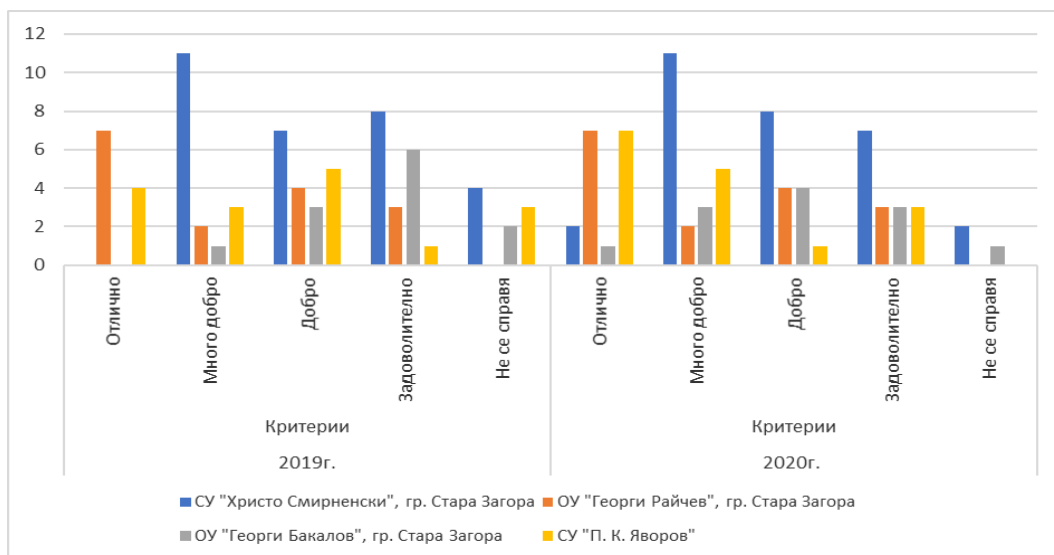
Science & Technologies

Диаграма 3
Ниво на свързаната реч

Анализът на резултатите от входното и изходно равнище на учениците по отношение нивото на свързаната реч (момчета и момичета) показва следното (Виж Диаграма 3):

- 14 деца се справят „отлично“, като в края на проекта вече са 21 деца;
 - 17 деца са в нивото „много добре“, като при изходящото ниво отчитаме 22 деца;
 - 19 деца се справят „добре“ през 2019г., а през 2020г. вече са 15 деца;
 - 16 деца са в нивото „задоволително“, но в края на проекта са вече 13 деца;
 - От 8 деца, които са в „незадоволително“ ниво в края на проекта са вече 3 деца.
- Отново се очертава значително придвижване напред в по-високите нива.

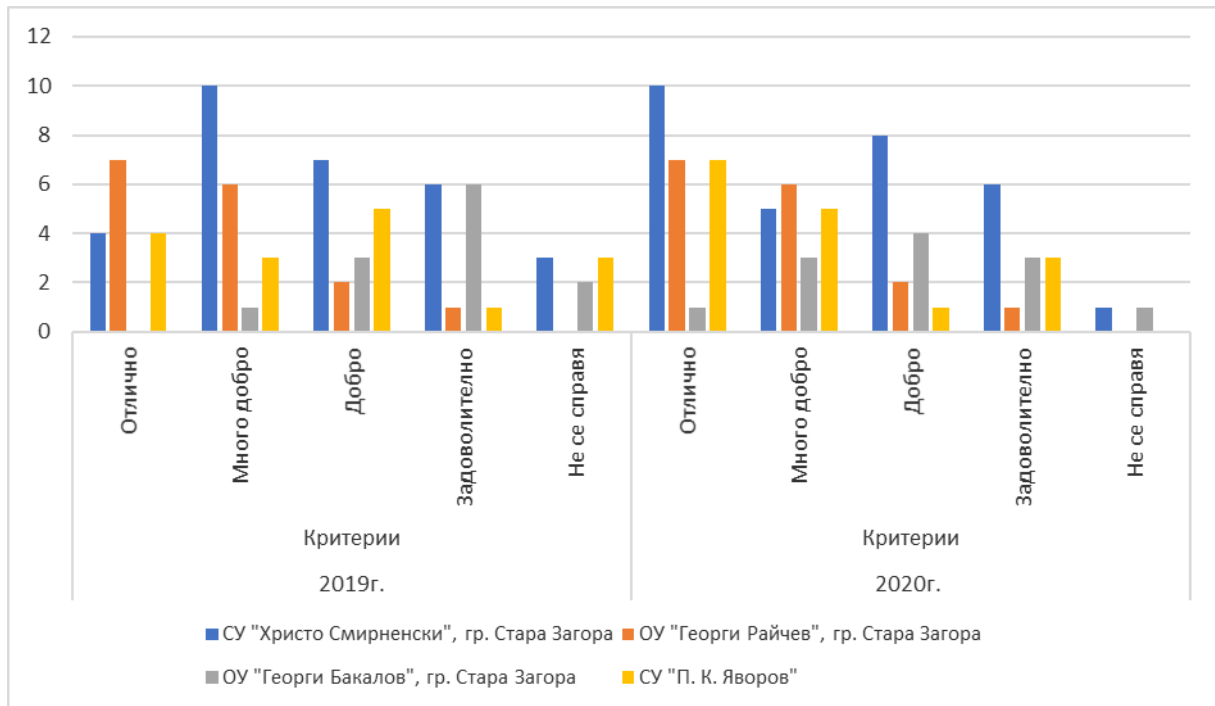

Диаграма 4
Грамматически правилна реч

Анализът на резултатите от входното и изходно равнище на учениците по отношение на граматически правилната реч (момчета и момичета) показва следното (Виж Диаграма 4):

- 11 деца се справят „отлично“, като в края на проекта вече са 17 деца;
- 17 деца са в нивото „много добре“, като при изходящото ниво отчитаме 21 деца;
- 19 деца се справят „добре“ през 2019г., а през 2020г. вече са 17 деца;
- 18 деца са в нивото „задоволително“, но в края на проекта са вече 16 деца;
- От 9 деца, които са в „незадоволително“ ниво в края на проекта са вече 3 деца.

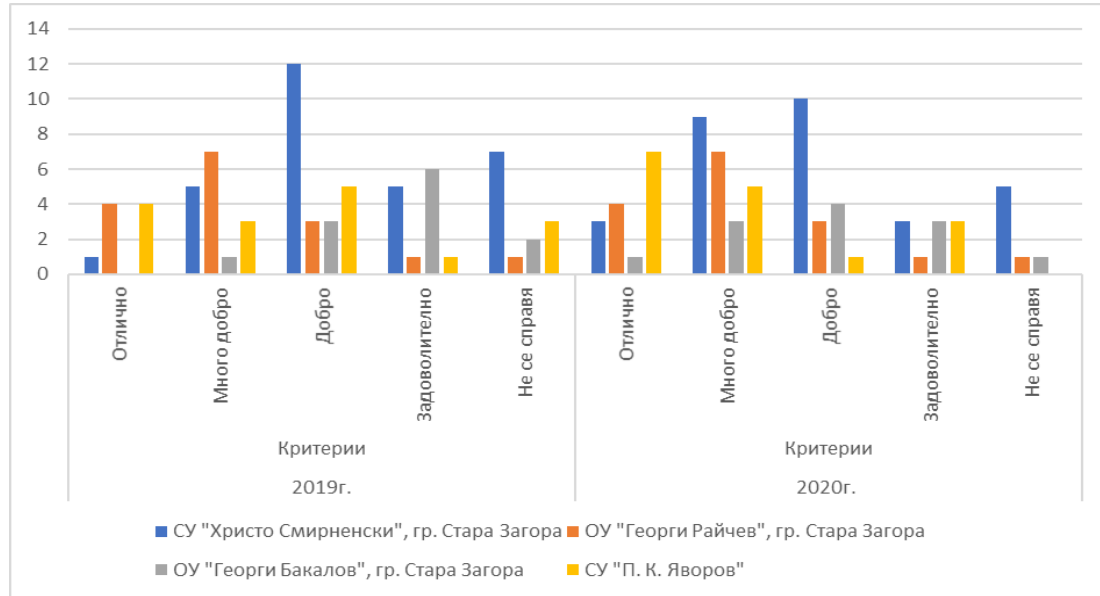
Очертава се значително придвижване напред в по-високите нива, като е нужно да се отбележи, че овладяването на граматически правилната реч е компонент с най-висока трудност при децата-билингви.

Диаграма 5
Възприемане на текст

Анализът на резултатите от входното и изходно равнище на учениците по отношение на възприемането на текст (момчета и момичета) показва следното (Виж Диаграма 5):

- 15 деца се справят „отлично“, като в края на проекта вече са 25 деца;
 - 20 деца са в нивото „много добре“, като при изходящото ниво отчитаме 19 деца;
 - 17 деца се справят „добре“ през 2019г., а през 2020г. вече са 15 деца;
 - 14 деца са в нивото „задоволително“, но в края на проекта са вече 13 деца;
 - От 8 деца, които са в „незадоволително“ ниво в края на проекта са вече 2 деца.
- Отново се очертава значително придвижване напред в по-високите нива.

Диаграма 6
Възпроизвеждане на текст

Анализът на резултатите от входното и изходно равнище на учениците по отношение на възпроизвеждането на текст (момчета и момичета) показва следното (Виж Диаграма 6):

- 9 деца се справят „отлично“, като в края на проекта вече са 15 деца;
- 16 деца са в нивото „много добре“, като при изходящото ниво отчитаме 24 деца;
- 23 деца се справят „добре“ през 2019г., а през 2020г. вече са 18 деца;
- 13 деца са в нивото „задоволително“, но в края на проекта са вече 10 деца;
- От 13 деца, които са в „незадоволително“ ниво в края на проекта са вече 7 деца.

Ясно е очертана тенденцията за все по-успешно справяне с използването и разбирането на речта. Това още веднъж подчертава факта, че когато в този възрастов период е налице активно насочване вниманието на ученика към речта и нейната значимост за справянето му в социалната среда, детето съумява сравнително по-интензивно да я усвои и прилага в общуването с връстниците и възрастните.

Компаративният анализ на входящото и изходящо ниво показва благоприятното въздействие, което е оказал „Далеч ще стигнем, ако го направим“ върху развитието на речта на децата, които са участвали в проекта.

В този количествен анализ не е фокусирано влиянието върху отделните ядра, които също са обект на изследване при входящата и изходяща диагностика.

Качественият анализ показва следното:

- При входящото ниво децата изпитват затруднения при използването на прости изречения, звуковият анализ на думата, определяне на броя на думите в изречението, разпознаването на епизоди от познати литературни произведения, преразказ на познати приказки с помощта на учителя. Същите тези параметри при изходящото ниво показват ясно определена тенденция към успешно справяне на детето с изискванията по отношение на използването на речта.

- Децата, независимо от възрастта си, показват умения за конструкция на изречения, при които думите са съгласувани, правилно, използват съществителните и прилагателни имена по род и число, съумяват да открият разликата между дума и изречение, с помощта на учителя вече успешно разширяват простите изречения.

- Децата сравнително по-успешно общуват речево. Във всекидневната си реч използват думи и изрази, които са овладели с помощта на учителя, много по-бързо и по-лесно се ориентират в различията между дума и изречение, род и число, звук и буква.

- Прави впечатление, че в изходното равнище децата изпитват по-малко затруднения при възприемането и възпроизвеждането на литературен текст.

Началната училищна възраст в живота на всяко дете е особен период в неговото онтогенетично развитие. Това е период, в който за някои от познавателните процеси приключват сензитивните етапи, така както например е при речта, но продължават за други, които имат изключително отношение към водещата дейност - ученето. В този период работата с децата трябва да бъде насочена към разширяване и дообогатяване на речта като цяло, за да съумее детето все по-самостоятелно да функционира в социума.

За периода на действие на проекта дотук се очертават положителни тенденции, които трябва да бъдат подкрепени, доразвити и устойчиво прилагани по-нататък. Подобни проекти имат своето място в училищното образование, тъй като с дейностите, заложи в тях, те подпомагат педагогическите колегии и им позволяват да разгърнат своя потенциал.

Използвана литература:

Шошев, М., Илиева, М. (2017) Динамика на развитието на устната реч при 5-6 годишните деца, участващи в проект „Вълшебна класна стая“, е-списание „Педагогически форум“, ДИПКУ, бр.3, ISSN: 1314-7986, DOI:10.15547/PF.2017.021, <https://drive.google.com/file/d/1SSJgJslPcsaqybCZzayspzoZXpf3TcRc/view>